BÖRÖCZ MIKLÓS

Az új típusú terrorista: a magányos elkövető

Napjainkban az Európai Unió titkosszolgálatának a hazatérő harcosok és a magányos elkövetők adják az egyik legnehezebb feladatot. Minden egyes külföldi hadszíntéren tapasztalatot szerzett európai állampolgár a hazatérte után potenciális veszélyforrásnak tekinthető, mivel a harctereken elsajátított konfliktuskezelési módszer nem egyeztethető össze a jelenlegi európai értékrenddel. Ez a tanulmány azonban kizárólag a magányos elkövetőkre kíván koncentrálni, akik azonban az esetek egy részében egyben külföldi harcosoknak is minősülnek. Mindamellett a magányos elkövetők problémakörének feltárása során nem csak a vallási fanatikus személyekre kell potenciális elkövetőként tekinteni. Ide kell sorolnunk a *Breivik* típusú elkövetőket is, akik egy európai ország állampolgáraként, szélsőséges iszlám vallási befolyástól mentesen, beszámítható elmeállapotban, harctéri tapasztalat nélkül követhetnek el a norvégiai esethez hasonló, több ember életét követelő terrorakciót. A sort folytatni kell azokkal, akik tevékenységüket szintén magányos elkövetőként hajtják végre, de ők ezt zavart elmeállapotuk miatt teszik. A felsorolást pedig az iskolai lövöldözők körével lehet zárni, az ebbe a csoportba tartozók szintén súlyos emberáldozattal járó cselekményeket követtek el az utóbbi években. Az ő legfőbb motiváló erejük leginkább a társadalom perifériájára jutás, tettük elkövetését inkább a bosszú, mintsem a vallási fundamentalizmus vezérli. Álláspontom szerint a profilok differenciálására azért van szükség, mert a különböző kategóriákba tartozó elkövetők felderítése eltérő metódust igényel, ami a jelenlegi európai terrorelhárítási szemléletmódból hiányzik, így megnehezíti a sikeres felderítő tevékenységet.

A magányos elkövetők kategorizálása

A bevezetőben vázoltak alapján a magányos elkövetőket a következő csoportokba lehet besorolni.

Egyszemélyes terrorsejtek

Álláspontom szerint ezt a csoportot két további alcsoportra célszerű szétbontani.

Az *első alkategóriába* tartozók közvetlenül vagy közvetve egy terrorszervezet tagjai, vagy azzal szoros kapcsolatban állnak. Többnyire ideológiailag és harcászatiilag is képzettek, korábbi tapasztalatok szerint leginkább fejlettebb harmadik országbeli állampolgárok. Legtöbbjük az iszlám valamelyik radikális vallási irányát gyakorolja.¹ Általánosságban elmondható, hogy legális migránsként érkeznek a célországba. Veszélyességüket növeli, hogy terrorista énjük akár éveken keresztül rejtve maradhat a környezetük előtt, majd azt központi parancsra aktivizálják. Mivel az elkövetés megvalósításáig az álcázás létfontosságú számukra, ezért azt a látszatot keltik, hogy sikerült a társadalomba integrálódniuk, e „rejtőzködő” tevékenységüket szolgálja a *takíja*.² Az általuk megtámadni kívánt célt általában nem maguk választják, azokat a szervezet vezetői határozzák meg a számukra. Jól tervezett terrorcselekményükkel a korábbi tapasztalatok alapján nagyszabású tettet kívánnak végrehajtani. Kommunikációjuk során rendkívüli figyelmet szentelnek a konspirációnak, tevékenységüket támogatók vagy maga a szervezet finanszírozza.

Álláspontom szerint az előbbieket kiválóan illenek *Omár Faruk Abdulmutallab*a, akit leginkább „*alsónadrágos merénylő*”-ként ismernek. Ő volt az, aki a Northwest Airlines 253-as Amszterdamból Detroitba tartó járatát az alsóneműjébe robbanóanyagot csempészve próbálta meg felrobbantani 2009. karácsony napján, emiatt tényleges életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. Abdulmutallab édesapja³ a cselekmény végrehajtása előtt már tájékoztatta az amerikai hatóságokat⁴ fia szélsőséges vallási nézeteiről, de az információk nem jutottak el a megfelelő helyre.⁵ Családjának hála a nigériai elkövető jó anyagi körülmények között élt, tanult embernek számított⁶, ideológiailag/val-

1 Legtöbbször szalafita vagy vahabita nézeteket vallanak.

2 Leplezés; a hit elrejtése; a síita doktrínában Istennek tetsző cselekedet. A síiták gyakori – szunnita többség általi – üldöztetése miatt időszakonként szükséges volt, hogy elrejtsek valódi hitüket, azaz szunnitának vallják magukat, akként is viselkedjenek. Ez nemcsak lehetőség, hanem bizonyos esetben kötelesség is volt. A szunnita radikálisok újabban ezt a síita hagyományt használják fel működésük során: esetükben a *takíja* azt jelenti, hogy nem a hagyományos öltözködést hordják, nem viselnek az iszlámistákra jellemző szakállt, nem a szokásos viselkedési normákat követik, hanem nyugati öltözködésekben járnak, nyugati szekuláris tudományokkal foglalkoznak, az iszlám tiltása ellenére alkoholt isznak és disznóhúst esznek, így téve majdhogynem lehetetlenné felismerésüket.

3 Akit az egyik leggazdagabb nigériai állampolgárnak tartanak; és korábban az Első Nigériai Bank elnöke volt.

4 A nigériai amerikai nagykövetséget.

5 Abdulmutallab Had Passport, Dutch Say. CBSNEWS.com, December 30, 2009. <http://www.cbsnews.com/news/abdulmutallab-had-passport-dutch-say/>

6 Londonban pénzügyi szakon végzett 2005-ben, 2008-ban pedig gépészmérnöki diplomát szerzett. Statement update on attempted act of terrorism on Northwest Airlines Flight 253. UCLNEWS.com, 26 December, 2009. <http://www.ucl.ac.uk/news/news-articles/0912/09122601>

lással⁷ is képzett volt. Abdulmutallab tipikus példája az olyan harmadik országbeli állampolgárnak: több évet töltött az Egyesült Királyságban, miközben senkinek sem tűnt fel, hogy vallási radikális lenne.⁸ Amerikai és jemeni hivatalos információk szerint kapcsolat volt kimutatható közte és *Anvar al-Avlaki* radikális imám között, akivel a támadás előtt közvetlenül is találkozott. A Jemenben létrehozott AQAP⁹ volt felelős a képzéséért és felkészítéséért.¹⁰ Érvényes nigériai útlevele és érvényes amerikai vízumja is volt.¹¹

A másik alkategóriába azokat sorolom, akik terrrorszervezettel nem tartanak fenn közvetlen, illetve szoros kapcsolatot. Ezek az elkövetők túlnyomó többségükben európai vagy amerikai, kanadai, illetve ausztrál második, harmadik generációs állampolgárok, akik sem ideológiailag, sem pedig harcászatiilag nem tekinthetők túl képzettnek. A társadalmi integrációjuk nem járt sikerrel, emiatt az egzisztenciájuk nem biztos, a rossz anyagi körülmények pedig hajlamossá teszik őket arra, hogy radikalizálódjanak. Ők azok, akik fogékonyra válhatnak egyebek között az Iszlám Állam közösségi oldalakon, videomegosztó portálokon közzétett propaganda anyagaira, és ezáltal kapcsolódási pontot kereshetnek a szélsőséges szervezethez. A másik lehetőségük a radikalizálódásra a szélsőséges eszméket valló hitközösségek látogatása, amelyek megteremthetik számukra a közösséghez tartozás érzését. A terrrorszervezetek egy része a fiatalok köréből toboroz, hiszen ők az ideális elkövetői kör, mivel a megtámadott célország állampolgárai, nem kell foglalkozni a beutaztatásukkal, van helyismeretük és személyes – akár alvilági – kapcsolati hálójuk. Éppen ezért számukra elegendő kizárólag a célpont jellegét meghatározni, a konkrét kiválasztást saját maguk végzik. Az általuk elkövetett terrorakciókra egyre jellemzőbb az egyszerűség, mintsem a jól tervezett nagyszabású akció.

A második alcsoportban összegezettekre *Mohamed Merah*ot állítom példaként. Merah hét ember haláláért volt felelős. A támadásait 2012-ben Toulouse-ban és Montaubanban hajtotta végre. A merényletek során három egyenruhás katonát, egy rabbit és három zsidó gyermeket ölt meg, az utána következő rendőri intézkedés idején életét vesztette. Merah algír felmenővel bír, második generációs bevándorló, francia állampolgár volt. Nem volt

⁷ Iszlámalapú.

⁸ Olyannyira, hogy tanárai álomdiáknak tekintették.

⁹ Al-Qaeda in the Arabian Peninsula, azaz al-Kaida az Arab-félszigeten.

¹⁰ Profile: Umar Farouk Abdulmutallab. BBC.com, 12 October, 2011. <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-11545509>

¹¹ Abdulmutallab... i. m.

sikeres a társadalomba történő integrációja, éppen ezért kisstílű bűnözővé vált, értékelhető iskolai végzettsége sem volt. Börtönévei alatt kezdett el mélyrehatóbban foglalkozni hitbeli kérdésekkel, és a szalafizmus irányába fordult. Radikális nézeteit tovább erősítette pakisztáni és afganisztáni látogatása. Állítása ellenére semmi bizonyíték sem támasztotta alá azonban azt, hogy bármilyen terrrorszervezettel közvetlen kapcsolatban állt volna, vagy hogy terroristakiképző-táborban szerzett volna képzést.¹² Alvilági kapcsolatait útján több kézi lőfegyverhez is hozzájutott, amelyeket az elfogása után a hatóságok megtaláltak.¹³ A célpontkiválasztásánál megfigyelhető, hogy azok inkább véletlen jelleggel¹⁴ történtek, mintsem előre eltervezetten. Maguk a merényletek sem voltak összehangoltak, vagy nagyszabásúak és jól tervezettek. A nagyszabású terrorcselekményekre jellemző a robbanóanyag felhasználása a végrehajtáskor, itt az elkövető kizárólag lőfegyvert használt. Álláspontom szerint a támadássorozatok az indítékuk miatt lehet terrorcselekménynek minősíteni.

Egyedi ideológiájú magányos elkövetők

Az ebbe a csoportba tartozó személyek rendszerint a támadással érintett ország állampolgárai, akik olykor nacionalista nézeteket vallanak. Ebből kifolyólag szinte kizárt, hogy terrrorszervezettel tartsanak kapcsolatot, vagy azzal szimpatizáljanak. Harci tapasztalatuk az esetek nagy többségében nincs. Egyedi motivációjuk alapján olyan tettet kívánnak végrehajtani, amellyel üzenhetnek a társadalomnak, legtöbbször társadalmi problémára akarják felhívni a figyelmet, így kijelenthető, hogy cselekményük fő mozgatórugója nem a vallási fanatizmus. Gyakran éveken keresztül, tudatosan készülnek a terrorcselekmény elkövetésére, így azok a legapróbb részletekig kidolgozottak, általában nagyszabásúak, míg a célpontokat maguk választják. A tervük végrehajtására jelentős összeget hajlandók áldozni, mindezt könnyen megtehetik, mivel látszólag integrálódtak a társadalomba, van munkájuk, olykor családjuk és barátaik is. Ennek ellenére személyes kapcsolataik nem mélyek, inkább színlelésnek tekinthetők, azok nem a bizalomra épülnek. Emiatt az általuk elkövetni kívánt cselekmény tervét az elkövetés előtt nem osztják meg senkivel,

¹² Ezt feltételezi az a szakértői álláspont is, miszerint ha Merah profin fel lett volna készülve a merényletekre, akkor nem többféle, különböző típusú löszert igénylő, hanem egyfajta fegyvert használt volna.

¹³ Dan Bilefsky: Toulouse Killer's Path to Radicalism a Bitter Puzzle. The New York Times, March 29, 2012.

http://www.nytimes.com/2012/03/30/world/europe/toulouse-killers-path-a-bitter-puzzle.html?_r=0

¹⁴ Ejtőernyős katona, üzletközpontban tartózkodó katonák, az iskola előtt tartózkodó személyek.

kommunikációjuk irreleváns, így a rájuk vonatkozó felderítés sikere erősen kérdéses. Magas fokú az intelligenciájuk, ezt azonban nem minden esetben támasztja alá az iskolai végzettségük. Legtöbbjük pszichésen beszámíthatónak tekinthető, tehát a tudatuk teljes mértékben átfogja a cselekményüket, felelősségre vonásuk nem ütközik jogi korlátokba. Az esetek nagy részében nem válnak áldozattá, nem jellemző rájuk az öngyilkos elkövetési mód.

Az egyedi ideológiájú magányos elkövető példája azt az Anders Behring Breivik, aki 2011-ben hetvenhét emberéletet követelő merényletsorozatot hajtott végre a honfitársai ellen, a saját hazájában. A támadást megelőző időszakban Breivik egyre szélsőségesebb nézeteket kezdett el követni, ezek egyét saját ideológiává gyúrta össze, amire leginkább a nacionalizmus, iszlámofóbia, az Odin követő újpogányság, emellett pedig a kereszténység volt jellemző. Terrorszervezettel nem tartott kapcsolatot, harci tapasztalatai nem voltak, de a lőtudását hivatalos lövészegyesületben fejlesztette, így legálisan voltak kézi lőfegyverei. Tettét röviden „*könyörtelennek, de szükségesnek*” jellemezte, áldozatairól pedig úgy nyilatkozott, hogy „*nem ártatlan gyerekek*” voltak, hanem egy olyan párt¹⁵ aktivistái, amelynek tagjai a multikulturalizmusért harcoltak. Nem tartotta magát bűnösnek, mivel álláspontja szerint az ország érdekében cselekedett, és tetteit a későbbiekben meg fogják érteni. A merényletek jól tervezettek voltak, a lövöldözést a kormányzati negyedben történő robbantás után nagyjából két órával kezdte meg. A terrorcselekmény nagyszabásúnak értékelendő, ami számos emberéletet követelt, azt a tettes egyedül vitte véghez. Breivik korábban rendőri megfigyelés alatt nem állt, és büntetlen előéletű volt.¹⁶

Kóros elmeállapotú magányos elkövetők

A társadalomban szabadon élő ön- és közveszélyes emberek kóros elmeállapotú elkövetőkké válhatnak, ezért bármikor közvetlen veszélyt jelenthetnek környezetük számára. A profilhoz tartozók szintén a támadással érintett ország állampolgárai. Terrorcselekmény elkövetésére kevésbé hajlamosak, inkább tömeggyilkosságra vagy egy-egy közvetlen, emberéletet követelő cselekmény végrehajtására. Jogi kérdés azonban, hogy tettüket terrorcselekménynek, vagy több emberen elkövetett emberölésnek kell-e minősíteni, közbiztonsági szempontból azonban álláspontom szerint a magányos elkövetők szűrésénél célsze-

¹⁵ A Norvég Munkáspárt ifjúsági tagozata.

¹⁶ Johan Ahlander – Victoria Klesty: Norway killer unknown to police, criticized Islam. Reuters.com, 23 July, 2011. <http://www.reuters.com/article/2011/07/23/us-norway-killer-idUSTRE76M25U20110723>

rű mindkét kategóriát tárgyalni.¹⁷ Terrorszervezetnek általában nem tagjai, ilyen szervezettel nem is állnak kapcsolatban. Harctéri tapasztalatuk nagy átlagban nincs, az általuk elkövetett cselekményekhez legtöbbször lőfegyvert használnak, amit készségszinten tudnak kezelni. Valós motivációjuk több esetben rejtve marad: azt a terheltek a védelem tanácsára, a bírósági eljárásokban, a kedvezőbb ítélet érdekében rendszerint megváltoztatják. Kijelenthető azonban, hogy az indítékaik elsősorban nem vallási ideológiájúak, véleményem szerint legfőbb ösztönző erő az elkövetőkben felgyülemelő harag és utálat. A társadalomba történő integrációjuk látszólag sikeresnek ítéltető, de a személyes kapcsolataikra az előzőekben leírtak a jellemzők. Rendszerint sok áldozattal járó cselekményt követnek el, célpontjaikat maguk választják. Az általuk tervezett tetteket szintén nem nagyon osztják meg senkivel, így a korai szakaszban történő felderítés szintén kétséges. Általánosságban magas az intelligenciájuk, a tudatállapotuk azonban nem teljes mértékben fogja át tettüket, így jogi felelősségre vonásuk sikere erősen kérdéses.

Az előző kategóriához képest, leegyszerűsítve, az elkövetők elmeállapota szerint állapítható meg különbség.

Az előbbieket véleményem szerint *James Eagan Holmes* és az általa 2012-ben elkövetett cselekmény szemlélteti a leginkább. Ő volt az, aki a coloradói Aurora filmszínházában tizenkét embert – köztük gyereket is – megölt, további ötvenkilencet pedig megsebesített a legújabb Batman-film¹⁸ bemutatóján.

Holmes amerikai állampolgár, aki az országban született, és a szülei sem migránsok.¹⁹ Terrorszervezettel semmiféle kapcsolata nem volt kimutatható, harctéri tapasztalata sem volt. Tettét legálisan vásárolt lőfegyverekkel²⁰ követte el, amelyekhez nagy mennyiségű lőszert is beszerezett. Bár beadta jelentkezését egy lövészegyesülethez, ott mégsem jelent meg személyesen. Látszólag beilleszkedett a társadalomba, hiszen a támadás előtti hónapokban éppen a neurológus–biológus PhD-ja megszerzésén dolgozott²¹, és minta-

17 Hiszen az állampolgárok védelme érdekében foganatosított titkos információgyűjtő tevékenység eszközára mindegyik kategória tekintetében megegyezik.

18 *Dark Knight Rises*.

19 Profile: Aurora cinema shooting suspect James Holmes. BBC.com, 27 April, 2015. <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-18937513>

20 Az eset előtt két Glock 22, egy Remington 870 Express taktikai sörétes puskát, egy Smith & Wesson M&P15 félautomata puskát, lövedékálló mellényt, sisakot, gázmaszkot, kést és tártartókat vett, amelyeket a lövöldözésnél is viselt.

21 Olyan program keretében végezte tanulmányait, amely évente csupán hat kiemelt képességű diákot támogat.

diáknak számított.²² Magánélete azonban nem volt túl sikeres: noha több társ-kereső oldalon is regisztrálta magát, de nem nagyon tudott ismerkedni, és rendszeresen igénybe vette prostituáltak szolgáltatásait. Valószínűsíthető, hogy a folytonos visszautasítások is generálhattak benne olyan lelki frusztrációkat, amelyek a cselekményéhez vezettek. Célpontját maga választotta ki, társelkövetőre, felbujtóra utaló információra a nyomozás idején nem leltek. Szándékáról a lövöldözés előtt senkit nem értesített, emiatt esély sem volt arra, hogy a hatóságok idejében megakadályozhassák. Holmesnak magas fokú intelligenciája volt, nem volt büntetve. Az esemény előtt több mentálhigiénés szakemberrel is találkozott a Coloradói Egyetemen. Az egyik pszichiáter jelezte is az intézménynek, hogy Holmes olyan mentális betegségben szenved, amely veszélyes lehet. A lövöldözés előtti hónapban *dr. Lynne Fenton* azt is jelezte az egyetemnek, hogy Holmes gyilkosságokkal kapcsolatos kijelentéseket tett.²³ A tettes mentális problémái azonban korábban kezdődtek, hiszen tizenegy évesen már öngyilkossági kísérletet követett el.

Jelenleg folyik a bírósági eljárás, és lehet, hogy a kóros elmeállapot megállapítására mégsem kerül sor. Ha a védelem nem hivatkozik beszámíthatatlanságra, és Holmes beismerő vallomást tesz egy vádalku keretében, elkerülheti a halálbüntetést.²⁴ Ha azonban beszámíthatatlanságra alapozna Holmes képviselete, és így megállapítanák a bűnösségét, akkor nem kerülhetné el a halálbüntetést. Bár az előzményadatok alapján Holmes kóros elmeállapotú magányos elkövetőként azonosítható, ez az eljárás lezárultával változhat, és átkerülhet az egyedi ideológiájú magányos elkövetők csoportjába.

Iskolai lövöldözők

Az iskolai lövöldözők előzetes azonosítása és kiszűrése szintén nehéz feladat elé állítja a terrorelhárítási szolgálatokat. Az ilyen cselekményekre hajlamos egyének többsége ad ugyan előzetesen jelzéseket a külvilágnak, de az nem észleli őket. Az iskolai lövöldözők szinte kivétel nélkül a támadás helyszínénél szolgáló ország állampolgárai. Szintén inkább tömeggyilkosságok elkövetésére hajlamosak, mintsem terrorcselekmények véghezvitelére. Az előző al-

²² Rác András: Őrült tudós mészárolt Denverben? HVG.hu, 2012. július 22.

http://hvg.hu/vilag/20120722_orult_tudos_meszarolt_denverben

²³ Erica Goode – Serge F. Kovalevski – Jack Healy – Dan Frosch: Before Gunfire Hints of ‘Bad News’. The New York Times, August 26, 2012. http://www.nytimes.com/2012/08/27/us/before-gunfire-in-colorado-theater-hints-of-bad-news-about-james-holmes.html?_r=0

²⁴ Ahogy ez Theodore John „Ted” Kaczynski, a levélbombás merénylet esetében is történt.

pontban felvetett álláspontomat továbbra is fenntartom. Többségük nem tagja terrorszervezetnek, nem állnak ilyenekkel kapcsolatban, harctéri tapasztalatuk pedig nincs. Tettükhöz ők is leginkább lőfegyvert használnak. Motivációjuk általában a személyes bosszú, amelyet a társaik viselkedése, a kirekesztés, illetve a sikertelen kapcsolatépítések generálnak, tehát a tett hátterében nem áll vallási vagy mélyebb ideológiai eredetű meggyőződés. Ez azonban kétséget kizáróan mégsem kijelenthető, mivel az elkövetők nagy része a támadások után maga ellen fordítja a fegyverét. Integrációjuk sikertelensége nem minden esetben tűnik fel, de a lehetséges elkövetőkre jellemző, hogy az adott társadalmi csoport²⁵ peremére szorulnak, visszahúzódottan viselkednek, így gyakran az erősebb egyéniségű csoportvezetők vagy a csoport magasabb szintjén álló személyek céltáblájává válhatnak. Az ugratások, a folyamatos becsmérlések még inkább a tettük elkövetésére sarkallják őket. Célpontjaikat maguk választják, az rendszerint az általuk látogatott oktatási intézmény és azok hallgatói.

Ha leegyszerűsítjük az összehasonlítást, akkor az előző alpontban meghatározottakhoz képest ez az elkövetői kör a célpontválasztásban és a beszámíthatóság tekintetében különbözik leginkább.

Az iskolai lövöldözőknél *Gere Ákost* hozom fel példának, aki a Pécsi Tudományegyetem Orvostudományi Karának hallgatója volt. 2009-ben egy embert megölt, további hármat pedig megsebesített az egyetem biofizikai gyakorlatán. A bűncselekményt legálisan tartott maroklőfegyverrel²⁶ követte el. Tagja volt az Első Pécsi Polgári Lőegyletnek, amelynek vezetője azt mondta, hogy Gere korábban nem viselkedett különösen, és semmi sem utalt arra, hogy ilyen támadást szándékozna végrehajtani.²⁷ Terrorszervezetnek nem volt tagja, ilyenrel nem tartott kapcsolatot, továbbá harctéri tapasztalata sem volt, de jó lőkészséget szerzett. A tárgyaláson az ügyész Gerét jó tanulónak jellemezte, akinek nem voltak barátai, nem tudott beilleszkedni, amiről a csoporttársak véleménye szerint Gere is tehetett.²⁸ Motivációjáról csupán találgatni lehet, hiszen összefüggő szóbeli vallomást nem tett, írásbeli vallomásaiban pedig tagadta, hogy a tettét előre eltervezte volna, az indítékát pedig nem

²⁵ Például osztály.

²⁶ Cseh gyártmányú, 9 mm-es CZ 85 B típusú[0] maroklőfegyverrel.

²⁷ Pécsi egyetemi lövöldözés – ma kezdődik G. Ákos büntetőpere. PecsinaPilap.hu, 2010. december 15. http://www.pecsinapilap.hu/cikk/Pecsi_egyetemi_lovoldozes_ma_kezdodik_G_Akos_bunte-topere/40218

²⁸ Életfogytiglani szabadságvesztés a pécsi egyetemi lövöldözőnek. Origo.hu, 2012. január 25. <http://www.origo.hu/itthon/20120125-elsofoku-itelet-szuletett-a-pecsi-egyetemi-lovoldozo-ugyeben.html>

jelölte meg.²⁹ Az eljárás adataiból azonban arra lehet következtetni, hogy a lövöldözést a közte és a csoporttársai közötti rossz viszony generálta, nem ideológiai és nem is vallási indíttatású volt.

A magányos elkövetők felderítésének nehézségei

A magányos elkövetők felderítésénél fontos kiemelni, hogy a terrorelhárítási szolgálatok számára a jogszabályokban biztosított eszközrendszer mindegyik profil esetében azonos. Nem közömbös azonban, hogy mely profilú elkövetőnél melyik erőt, eszközt vagy módszert vesszük igénybe, és az sem, hogyan. Nem irreleváns továbbá, hogy a monitorozást hol és mikor kezdjük meg. A profilok által behatárolt területeken pedig a csoportok egyes kategóriáinak jellemzői alapján, azokhoz illeszkedve szükséges tovább haladni. A magányos elkövetők felderítését azonban nem büntfelderítési alapú titkos információgyűjtés szerint³⁰ célszerű megközelíteni, hanem szűrő-kutató titkos információgyűjtés alkalmazásával.³¹ Ez a gyakorlatban annyit tesz, hogy a profilokat (vonalakat) kell a különböző területeken folyamatos vizsgálat alá vonni, és ennek során várható, hogy olyan potenciális magányos elkövetők kerülnek látókörbe, akiknek a tervezett cselekményeit idejében meg lehet akadályozni. Ez persze nem zárja ki azt sem, hogy beazonosítható személlyel szemben ne tenék meg a terrorelhárító szolgálatok a szükséges intézkedéseket.

A közvetlenül vagy közvetve egy terrorszervezet tagja, vagy azzal szoros kapcsolatban álló, önálló terrorsejtek beazonosítását, tevékenységük felderítését megkönnyíti, hogy harmadik országból érkező személyek, ezáltal a státusuk legalizálásához bizonyos szűrőkön kell keresztülesniük. Magyarországon például a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal által folytatott eljárás ez a szűrő, amelyben az általános rendőri tevékenységet végző szerv (rendőrség) kívül a terrorizmus elhárításáért felelős szerv (Terrorelhárítási Központ) és az Alkotmányvédelmi Hivatal is szakhatósági feladatokat lát el. Ennek során szakhatósági véleményt, állásfoglalást adnak ki, hogy az adott személy tartózkodása rejthet-e magában nemzetbiztonsági vagy közbiztonsági kockázatot. Kifogás esetén nem kerül sor a vizsgált migráns legális jogi

29 Életfogytiglant kapott másodfokon is a pécsi egyetemi lövöldöző. HVG.hu, 2012. június 5.
http://hvg.hu/itthon.bunugy/20120605_pecsi_lovoldozo

30 Ez a rendőrségi szemléletmódot jellemzi, és általában konkrét személyek büntetőjogi felelősségre vonásához gyűjt bizonyítékot.

31 Ez a titkosszolgálati szemléletet tükrözi, és inkább nemzetbiztonsági érdeket szolgál.

státusának megállapítására. A tisztánlátáshoz hozzá tartozik, hogy az elmúlt időszakban kiugróan megnőtt a hazánkba érkező migránsok száma, így a jelenlegi rendszert tovább kell erősíteni ahhoz, hogy továbbra is eredményesen kiszűrhetők legyenek a kockázatot jelentő egyének.

A képet tovább árnyalja, hogy egyre több közel-keleti és ázsiai országból érkeznek hazánk felsőoktatási intézményeibe harmadik ország állampolgárának számító személyek. Közülük többen kerülhetnek ekként közvetlenül vagy közvetve egy terrorszervezet tagja, vagy azzal szoros kapcsolatban álló, önálló terrorsejtként Magyarországra is. Rájuk vonatkozóan a felsőoktatási intézményekben célszerű erősíteni a felderítést. Az esetleges támadásokat nagy valószínűséggel nem oktatási létesítmény ellen követnék el, így az nem keverendő össze az iskolai lövöldözők okozta kockázattal.

Az illegális migránsként érkező önálló terrorsejtek pedig újabb pontokon azonosíthatók, például az általuk illegálisan vásárolt hamis okmányok és illegális fegyverek beszerzésekor. Vagyis a terrorelhárító szervnek elengedhetetlen az ilyen tevékenységek figyelemmel kísérése. Ennél a pontnál azonban ismét a két állami érdek ütközése figyelhető meg; az egyik a büntetőhatalmi igény, a másik pedig az ország nemzetbiztonsági érdeke. Nem minden illegális tevékenységet folytató személy ellen kell ugyanis szükségszerűen azonnal fellépni, elősegítve ezzel adott esetben, hogy terroristagyanús egyének felkutatása, illetve elfogása megtörténhessen. Álláspontom szerint a terrorvontakozású ügyekben az utóbbinak célszerű a jövőben elsőséget élveznie Magyarországon is. Ezt erősíti az a tény is, hogy a nemzetbiztonsági érdek teljesülése után az állam büntetőhatalmi igénye is érvényesül, hiszen az ahhoz szükséges bizonyítékok rendelkezésre állnak.

A közvetlenül, vagy közvetve egy terrorszervezet tagja, vagy azzal szoros kapcsolatban álló, önálló terrorsejt azonban kapcsolatot is tart az őt irányító szervezettel, nagy valószínűséggel a kiképzését is megszervezik. Ezek azonban mind észlelhető találkozási pontok. Az így beszerzett információk pedig nélkülözhetetlen segítséget nyújthatnak a terrorelhárításért felelős szerveknek. Az előbbiekből alapján kijelenthető, hogy a terrorelhárítási szervek munkája nem lehet hatékony jól működő nemzetközi kapcsolatok nélkül. Ezeken a csatornákon keresztül lehet idejében eljuttatni azokat a releváns információkat, amelyek alapján megvalósítható az alcsoporthoz tartozó egyszemélyes terroristasejt idejében történő semlegesítése.

Már korábban is volt szó arról, mennyire nehéz a magányos elkövetőket idejében észlelni. Ez mindegyik csoportnál kijelenthető, a legnagyobb gondot azonban mégis a terrorista szervezettel szoros/közvetlen kapcsolatot nem

tartó egyszemélyes terrorsejtek és az egyedi ideológiájú magányos elkövetők okozzák, hiszen nem folytatnak olyan kommunikációt, amely alapján beazonosíthatók lennének, és nincs kapcsolatuk olyan intézményrendszerrel, mint például az iskolai lövöldözőknek, ahonnan szintén jelzés érkezhetne, ha valakinek a viselkedése ezt indokolná. Mivel azonban az ember társas lény, igényli, hogy a gondolatait megoszthassa vele egyformán gondolkodó személlyel vagy személyekkel, aki (akik) adott esetben meg is érthetné. Esetükben leginkább az interneten, így a közösségi oldalak, különböző blogok figyelése lehet a megoldás, ezt támasztja alá az a tény is, hogy Breivik egy ezerötyszáz oldalas kiáltványt és egy gyűlölködő videót is feltöltött fel a merénylet előtt.³² Napjainkban az internet az a közösségalkotó hely, ahol fennállhat az esély a két csoportba tartozó személyek beazonosítására.

A terrorista szervezettel szoros/közvetlen kapcsolatot nem tartó egyszemélyes terroristasejtek érintkezhetnek radikális személyekkel a közösségi oldalakon, ez szintén elősegítheti a beazonosításukat.

A kóros elmeállapotú magányos elkövetők kiszűrése az egészségügyi ellátórendszer hatékonyabbá tételével válhatna könnyebbé. A jelenlegi feltételek nem minden esetben szavatolhatják, hogy idejében beazonosíthatók legyenek az ebbe az alkategóriába tartozó egyének. Súlyos gondot okoz az is, hogy ha beazonosítják is a kóros elmeállapotú, potenciális elkövetőket, ellenük nem minden esetben lehet intézkedést kezdeményezni, mivel bűncselekményt nem követnek el, így az eljárásnak nincs jogalapja. Ezt Magyarországon tovább nehezíti, hogy az Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézet 2007-es bezárása után 2013-ban létrehozott Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet sem tudta a korábbi képességeket hiánytalanul pótolni.³³ Nagyon kemény feladatot ró a terrorelhárítást végző szervekre, ha egy látókörükbe kerülő potenciális elkövető nem mutat hajlandóságot az együttműködésre, nem hajlandó a számára felírt gyógyszereket bevenni, illetve kezelésekre járni. Sok esetben a pszichiáterek és szakpszichológusok sem szívesen működnek együtt, mivel nem merik vállalni annak kockázatát, hogy az általuk kezelt beteg bármelyik pillanatban olyan tettet vigyen véghez, amely több állampolgár életét követelheti. Jelentős nehézséget okoz a beteget megillető különle-

32 Merénylet Oslóban: már 93 áldozat. Metropol.hu, 2011. július 24. <http://www.metropol.hu/nagyvilag/cikk/759235>

33 Fontos megjegyezni, hogy a Pszichiátriai és Addiktológiai Intézet létrehozása jelentős lépés volt, de mivel a felállítása óta rövid idő telt el, nem is elvárható, hogy rövid időn belül átvegye a több évtizedes múltú intézet teljes képességét.

ges adat³⁴ védelme és a közérdek, a közbiztonság közötti összeütközés. Ennek áthidalására a következő elképzelés jelenthetne megoldást.

Az új típusú próbatételeknek és a jogszabályi feltételeknek is megfelelő, preventív feladatellátás érdekében intelligens adatbázis-kezelő szoftver kidolgozása és bevezetése lenne szükséges. A szoftver nagymértékben elősegíthetné a korábban ki nem szűrhető, társadalomra veszélyes egyének beazonosíthatóságát.

Az adatbázis-kezelő szoftver feladata lenne a különböző, össze nem kapcsolható³⁵ adatbázisokban szereplő azonos személyek beazonosítása. A szoftver egyebek között az egészségügyi, a bűnügyi, a vagyoni, a fegyvertartási, valamint a volt rendvédelmi alkalmazottakat nyilvántartó adatbázisokban végezne ellenőrzést, az adatvédelmi előírások maximális betartása mellett.³⁶

Az adatbázis-kezelő szoftver lehetővé tenné az eddig terrorelhárítási szempontból nem vizsgált adatbázisok összekapcsolt szűrését, és látókörbe emelhetne olyan személyeket, akik korábban kívül estek a szűrő-kutató tevékenység által ellenőrzött területen.

A program természetesen csak a célszemélyi kör kijelölését és szűkítését segíti, a keletkezett adatok rendszerezése után szűrő-kutató titkos információgyűjtés keretein belül kell feldolgozni és konkrétan állást foglalni az egyes személyek vonatkozásában.

A magyar jogrendben a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. tv. 40. §-a az adatkérést előzetes, célmegjelölés alapján kiadott engedélyhez köti, e feltételt a terrorelhárítást végző szerv adatmegismerésre irányuló munkája minden esetben teljesíti, ezért adatvédelmi szempontból nem lehetne ellene kifogást emelni. Ez előrevetíti a lakosság fokozott szűrésének a jogszabályi előírások maximális betartása melletti igényét, a társadalom biztonságának szavatolása érdekében.

A felderítés esélyét reálisan javítaná az is, ha a fegyvernilyvántartó rendszerek alkalmasak lennének arra, hogy ha elutasítják a fegyvertartási engedély iránti kérelmet, akkor az igénylő adatait és az elutasítás tényét rögzítsék. Álláspontom szerint az elutasított kérelmezők között szerepelhetnek olyanok,

³⁴ Így például az egészségi állapotára vonatkozó adat.

³⁵ Ezt a megállapítást nem technikai, hanem jogi értelemben kell érteni.

³⁶ Az algoritmus szisztémája, hogy azonos bemeneti adatok esetén biztosan azonos, különböző bemeneti adatok esetén bizonyosan különböző kódsor eredményt ad. Az algoritmus akár egyetlen betűs eltérésnél is alapján különböző kódot generálna, egyben a beépített biztonsági mechanizmusok alapján lehetővé tenné, hogy a generált kódból az eredeti karaktorsor soha ne legyen visszafejthető. A kódsorhoz kapcsolódó eredeti személyes adatok csak és kizárólag a célhoz kötöttség elvének teljesülése mellett lennének kinyerhetők a rendszerből.

akiknek szűrő-kutató célú figyelemmel kísérése a terrorelhárítási területen indokolt lehetne.

Az iskolai lövöldözők beazonosításába, és tettük idejében történő megakadályozásába álláspontom szerint az oktatásban részt vevő minden személyt be kell vonni. Ki kell építeni kapcsolódási pontokat, hogy iskolai lövöldözés gyanúja esetén haladéktalanul értesíthető legyen a terrorelhárításért felelős szerv. Ennél a pontnál fontos felmérni, hogy melyik társadalmi csoport milyen felületen szeret kommunikálni, illetve lehetőséget kell adni az anonim bejelentőknek is. Ebből a megfontolásból kiindulva érdemes lehetne a terrorelhárításért felelős szervnek adott esetben a közösségi oldalakon (Facebook, Twitter, MySpace) hivatalosan regisztrálniuk. Ezt a kommunikációs csatornát azonban népszerűsíteni is kellene, hogy a híre minden tanulóhoz eljusson. A diákok azok, akik a legközelebb állnak a társaikhoz, így ők ismerhetik fel elsőként a potenciális iskolai lövöldözőket. Megfelelő kommunikációs csatornát lenne célszerű kiépíteni a tanárok és az intézményvezetők számára is, hiszen adott esetben hozzájuk is eljuthatnak a jövőbeli elkövetőkre vonatkozó információk. Ebbe a körbe érdemes lenne bevonni a rendőrség bűnmegelőzésért felelős szerveit is, hiszen az általuk már kiépített kapcsolati rendszeren ezek az információk könnyen eljuttathatók a célközönséghez. Fontos tudatosítani, hogy inkább olyankor is jelezzenek a diákok, illetve a dolgozók, amikor később kiderül, hogy téves volt a feltételezésük, mint hogy sor kerüljön egy több tucat áldozattal járó lövöldözésre. Erre jó példa a Terrorelhárítási Központ intézkedése, amelynek során a Budapesti Műszaki Egyetem egyik hallgatóját elfogta, mivel az fürdőköpenyben jelent meg az egyik előadáson, majd egy pisztolynak látszó tárgyat tett ki a padra.³⁷ Sajnálatos módon ebben az intézkedésben megjelent a politikai szál is³⁸, pedig a szervezet szakmailag helyesen járt el. A médiában kevés felületet kapott az a tény, hogy hány ember életét mentette volna meg a Terrorelhárítási Központ beavatkozása abban az esetben, ha az illető valójában magányos elkövető lett volna, éles lőfegyverrel. A kritikusok azt is figyelmen kívül hagyták, hogy a korábbiakban bemutatott James Holmes szintén jelmezben követte el a merényletét.

37 Elfogták Luke Skywalker-t – „A kormánynak fel kell oszlatnia a TEK-et!” Kisalföld.hu, 2012. szeptember 12.

http://www.kisalfold.hu/belfold_hirek/elfogtak_luke_skywalkert_-_a_kormany_nak_fel_kell_oszlatnia_a_tek-et/2297554/

38 Az eset után az LMP a Terrorelhárítási Központ azonnali feloszlását követelte.

Összegzés

Álláspontom szerint az elemzésben kellő mértékben tárgyaltam, hogy nem célszerű a jövőben az európai trendet, azaz a globális megközelítést alkalmazni a magányos elkövetők esetében. A csoportba soroláskor különböző profilokat határoztam meg, amelyek kidolgozása a tanulmány terjedelmi korlátai miatt nem komplex. Ha a javasolt differenciálás mégsem történik meg a terrorelhárítási szervek tevékenysége során, akkor az jelentős mértékben megnehezíti a felderítést, mivel a különböző karaktercsoportba tartozó egyének beazonosítására nem a megfelelő erőket, eszközöket és módszereket alkalmazzák. Ebből kifolyólag nem épülnek ki azok a jelzőrendszerek sem, amelyek idejében tájékoztathatnák a terrorelhárítást végző szerveket, hogy sikeresen megakadályozhassanak egy készülő támadást.

A kérdés elemzésekor álláspontom szerint sikerült szemléltetnem, hogy napjainkban a magányos elkövetők mekkora biztonsági kockázatot jelentenek. Mindazonáltal a téma vizsgálatánál figyelembe kell vennem azt is, hogy nem törekedhetünk a társadalom egészét lefedő megfigyelési rendszerek kiépítésére. Emiatt az új lehetőségek kidolgozásakor kiemelt figyelmet kell szentelni az alapjogoknak és azok teljesülésének. Bemutattam azokat a nehézségeket is, amelyek a jelenlegi eljárásokat nehezítik, itt főként a magyar problémakörre koncentráltam. Vázoltam azonban olyan megoldásokat is, amelyek az adott problémakörre megfelelő választ nyújthatnának a jövőben.